

Zouhar, Marián

Je možné bránit' kontextualizmus? Odpoveď Lukášovi Likavčanovi

Pro-Fil. 2013, vol. 14, iss. 1, pp. [30]-39

ISSN 1212-9097

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/pf14-1-506>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/139077>

Access Date: 01. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Je možné brániť kontextualizmus? Odpoveď Lukášovi Likavčanovi

Marián Zouhar, Filozofický ústav Slovenskej akadémie vied Bratislava

Abstrakt: V tomto príspevku sa obhajujú niektoré argumenty proti kontextualizmu, ktoré sa pokúsil spochybniť Lukáš Likavčan v článku (Likavčan, 2012). Ukazuje sa, že (i) kontextualizmus neposkytuje v niektorých prípadoch správne predikcie vyjadreného obsahu; (ii) kontextovú citlivosť postuluje aj tam, kde to nie je potrebné; a (iii) buď predpokladá pravdivosť verzie konkurenčného sémantického minimalizmu, alebo je jeho obhajoba kruhová.

Abstract: This paper defends certain arguments against contextualism which were disputed by Lukáš Likavčan in his paper (Likavčan, 2012). It is shown (i) that contextualism fails to offer right predictions concerning what is said in certain cases; (ii) that contextualism postulates context-sensitivity beyond necessity; (iii) that either contextualism assumes that semantic minimalism (which contradicts contextualism) is correct, or is based on a circular argumentation.

Kľúčová slova: Kontextová citlivosť, kontextualizmus, minimálny indexikalizmus, neartikulovaná zložka, vyjadrený obsah

Keywords: Context-sensitivity, contextualism, minimal indexicalism, unarticulated constituent, what is said

V jednom z predchádzajúcich čísiel *ProFilu* bol uverejnený článok Lukáša Likavčana „Význam kontextu“ (pozri Likavčan, 2012), v ktorom sa kriticky zaoberá niektorými pasážami mojej knihy Zouhar (2011). Likavčanov článok možno považovať za analyticko-kritickú recenziu, pričom obsiahlejšiu kritiku venoval poslednej, siedmej kapitole knihy, v ktorej sa pokúšam formulovať niekoľko všeobecných argumentov proti kontextualizmu v sémantike a filozofii jazyka. Likavčan odmieta jednotlivé argumenty, no nie je mi celkom jasné, či tak robí preto, lebo obhajuje kontextualizmus, alebo preto, lebo by namiesto nich privítal silnejšiu argumentáciu proti kontextualizmu. Nech je to však akokoľvek, oceňujem

jeho ochotu zaoberať sa touto knihou a som mu vďačný za príležitosť odpovedať na jeho námietky.

Najprv stručne načrtnem ihrisko, na ktorom sa pohybujeme. Existuje viac-menej všeobecný súhlas v tom, že obsah, ktorý sa vyjadrí použitím vety vzhľadom na nejaký kontext, je v mnohých prípadoch bohatší ako význam, ktorý veta vyjadruje výlučne na základe sémantických konvencií pre jej jednoduché podvýrazy a ich syntaktického usporiadania do zloženého výrazu. Stručnejšie povedané, *vyjadrený obsah* použitia vety býva v mnohých prípadoch bohatší ako *doslovný význam* vety. Kľúčový problém teraz spočíva v tom, že potrebujeme vysvetliť, ako sa do vyjadreného obsahu dostávajú zložky, ktoré nepatria do doslovného významu. *Kontextualizmus* odpovie, že za takéto obohatenie vyjadreného obsahu zodpovedá (v mnohých, no nie nevyhnutne vo všetkých prípadoch) tzv. *voľné obohatenie*, teda *sémanticky relevantný pragmatický proces*, ktorý do vyjadreného obsahu dodáva zložky nezávisle od toho, či sú vynútené syntaktickou stavbou vety, teda nezávisle od toho, či na syntaktickej úrovni existuje vo vete zložka, ktorej by mali zodpovedať. Ide o zložky, ktoré sú neartikulované na syntaktickej úrovni (skrátene: *neartikulované zložky*). Konkurenčné vysvetlenie postuluje syntaktické zložky – napríklad v podobe voľných premenných – ktoré síce nie sú viditeľné na úrovni povrchovej štruktúry vety, ale dajú sa identifikovať na úrovni skrytej logickej formy. Akékoľvek obohatenie vyjadreného obsahu sa tak stáva prípadom *saturácie*, teda priradenia hodnôt vopred pripraveným syntaktickým jednotkám vyskytujúcim sa v nejakej vrstve syntaktickej stavby vety; to znamená, že všetky zložky vyjadreného obsahu sú artikulované na syntaktickej úrovni. Saturácia je odlišný sémanticky relevantný pragmatický proces. A hoci kontextualizmus je ochotný akceptovať to, že *niektoré* obohatenia vyjadreného obsahu sú dané saturáciou, existujú aj také obohatenia, ktoré sa za saturáciu nedajú považovať, a preto musia byť voľným obohatením. Na druhej strane konkurenčné vysvetlenie tvrdí, že akýkoľvek údajný prípad voľného obohatenia sa dá v konečnom dôsledku prezentovať ako prípad saturácie.¹ Niečo také som sa pokúsil obhájiť aj ja, a to formuláciou koncepcie, ktorú som nazval *minimálny indexikalizmus*. Ide o indexikalizmus, ktorý je na rozdiel od iných verzií (napríklad Stanleyho indexikalizmu, pozri Stanley, 2007) minimálny, keďže skryté voľné premenné postuluje len v obmedzenej miere (a na základe určitých syntaktických daností jazyka, ako je napríklad árnosť predikátov). Kontextualizmus a (minimálny) indexikalizmus sa sporia o to, koľko sémanticky relevantných pragmatických procesov potrebujeme: Podľa prvého prístupu ich treba najmenej dva, podľa druhého prístupu si vystačíme s jedným takým procesom.² Ide teda o vzájomne nezlučiteľné koncepcie.

¹ Za konkurenta kontextualizmu sa zvyčajne považuje tzv. *sémantický minimalizmus*. Nebudem rozoberať postuláty jedného či druhého prístupu, len naznačím to, že minimálny indexikalizmus považujem za verziu sémantického minimalizmu v širšom zmysle. Rovnako ako pre sémantický minimalizmus, aj pre minimálny indexikalizmus je typické to, že vyjadrený obsah nemôže obsahovať neartikulované zložky. Klasickými prácami sémantického minimalizmu sú (Borg, 2004) a (Cappelen – Lepore, 2005). Klasickými prácami kontextualizmu sú zase napríklad (Carston, 2002) a (Recanati, 2004).

² Vo svojej recenzii uviedol J. Mácha zaujímavý argument, ktorý naznačuje, že rozhodnutie v prospech jedného či druhého prístupu je v konečnom dôsledku svojvoľné, keďže nemôžeme s definitívnou platnosťou rozhodnúť,

Zdá sa, že proti minimálnemu indexikalizmu Likavčan nenamieta (resp., ak by aj z nejakého dôvodu mal niečo proti tomuto prístupu, svoje argumenty v recenzii neuviedol). Preto aj moje ciele v tejto odpovedi sú pomerne skromné: Mám v úmysle ukázať len to, že Likavčanovo odmietanie argumentov, ktoré som uviedol v knihe proti kontextualizmu, nie je celkom opodstatnené.

Prvý argument proti kontextualizmu, ktorý Likavčan odmieta, sa týka toho, že určité voľné obohatenia vyjadreného obsahu sú problematické. V záujme jednoduchosti zavediem termín *pravdivostný obsah*, ktorý má predstavovať kompletnú špecifikáciu faktorov, ktoré sa berú do úvahy pri posudzovaní pravdivostnej hodnoty vety (vzhľadom na daný kontext jej použitia).³ V knihe uvádzam dva problematické okruhy spojené s voľným obohatením (pozri Zouhar, 2011, s. 312-318). Prvý spočíva v tom, že voľné obohatenia sú v podstate len orientačné. Nie vždy je totiž jednoznačne zrejmé, aká zložka sa má doplniť do vyjadreného obsahu. Sú prípustné rôzne len mierne odlišné obohatenia vyjadreného obsahu, no špecifikácia kontextu, vzhľadom na ktorý sa daný obsah má vyjadriť, nie je dostatočná na to, aby sa spomedzi týchto rôznych možných obohatení vybralo to správne. Likavčan proti tomuto argumentu neuvádza žiadnu námietku.

Argumentuje však proti mojej druhej námietke voči voľnému obohateniu. Ide o to, že nie je jednoznačne zrejmé, aké bohaté má byť obohatenie vyjadreného obsahu. Vezmime si modelovú situáciu. Nech hovorca vo vhodnom kontexte uskutoční výpoveď použitím vety

(1) Albert váži 70 kg,

pričom z nejakých dôvodov je relevantné to, že Albert má 70 kg, keď je nahý, nie v prípade, že je oblečený či inak zaťažený. Celý kontext môžeme opísať podrobnejšie: Albert ráno vstane z postele, navštívi toaletu, umyje sa, odváži sa na svojej váhe, oblečie sa, naraňajkuje sa atď. Nech všetky tieto faktory kompletne špecifikujú náš kontext K. Ako môžeme rozhodnúť, že relevantným obohatením je doplnenie zložky *keď nahý ráno vstane z postele*, a nie zložky *keď nahý ráno vstane z postele a navštívi toaletu*, resp. zložky *keď nahý ráno vstane z postele, navštívi toaletu a umyje sa*, atď.? Použitím vety (1) sa tak môžu vyjadriť rôzne propozície:

(1a) *Albert váži 70 kg, keď nahý ráno vstane z postele.*

(1b) *Albert váži 70 kg, keď nahý ráno vstane z postele a navštívi toaletu.*

(1c) *Albert váži 70 kg, keď nahý ráno vstane z postele, navštívi toaletu a umyje sa. atď.*

Do vyjadrenej propozície by sme mohli dopĺňať aj ďalšie zložky špecifikujúce pravdivostný obsah, až kým by sme neopísali kontext v celej jeho komplexnosti. V tomto opise by sme museli zmieniť všetko, vrátane takých faktorov, ako je možný svet. Dostali by sme tak akúsi maximálnu propozíciu, ktorá by špecifikovala kontext bezo zvyšku. Keďže sme označili tento kontext K, môžeme túto propozíciu zjednodušene formulovať takto:

(1d) *Albert váži 70 kg vzhľadom na K.*

či konkrétne doplnenie vyjadreného obsahu sa uskutočnilo na základe voľného obohatenia alebo na základe saturácie (pozri Mácha, 2012).

³ Tento termín som v knihe nepoužíval, tu ho zavádzam len preto, aby som mohol niektoré komplikovanejšie vyjadrenia skrátiť. Nič podstatné však od neho nezávisí.

Je zrejmé, že ak je propozícia (1d) pravdivá, pravdivé budú aj všetky ostatné chudobnejšie propozície, vrátane propozícií (1a) – (1c). Problém je však v tom, že ak má byť propozícia (1d) pravdivá, tak by mala byť *nevyhnutne* pravdivá (prípadne *nevyhnutne* nepravdivá, ak by bola nepravdivá).⁴ Nech by sme ju totiž vyhodnotili vzhľadom na akýkoľvek kontext K^* , stále by bola pravda, že v kontexte K Albert váži 70 kg. Je však zrejmé, že očakávame, že vetou (1) hovorca vyjadrí kontingentnú propozíciu. Problémom kontextualizmu je teda to, že niektoré obohatenia vyjadrených propozícií sú problematické, no nemáme prostriedky, ako ich blokovat'.⁵

Likavčan tvrdí, že táto hrozba sa dá odvrátiť. Máme totiž k dispozícii prostriedky, vďaka ktorým sa nestane, aby sa výrok ako (1) použil na vyjadrenie nevyhnutne pravdivej propozície. Ako zdôrazňuje, „v sémantike máme už v súčasnosti dostupné prostriedky k tomu, aby sme špecifikovali situáciu, voči ktorej má byť daná propozícia valuovaná“ (Likavčan, 2012, s. 96). Dodáva, že nemusíme „pritom ťarchu špecifikácie tejto situácie pokladať na plecia propozícií“, keďže najprv „špecifikujeme situáciu, až následne budeme vzhľadom na ňu testovať propozíciu“ (*ibid.*). Inými slovami, pravdivostný obsah vety, resp. jej použitia, sa nemusí úplne špecifikovať danou propozíciou, ale môže sa stanoviť nezávisle od neho.

Musím sa priznať, že tomuto argumentu dobre nerozumiem. V prvom rade nie je jasný jeho súvis s argumentom, na ktorý Likavčan reaguje. Ten sa totiž netýka toho, či dokážeme alebo nedokážeme vymedziť pravdivostný obsah nezávisle od danej propozície. Ak tvrdím, že kontextualizmus môže z kontingentnej propozície ľahko (a určite nechtiac) urobiť nevyhnutnú propozíciu, nie je podľa mňa korektnou reakciou uvedenie argumentu, podľa ktorého propozíciu nemusíme chápať tak, že úplne špecifikuje pravdivostný obsah vety. Korektnou reakciou by malo byť skôr to, že sa ukáže, že možno vymedziť akúsi hornú hranicu, ktorá limituje možnosti kontextovo podmieneného dopĺňania propozícií. Obávam sa však, že stanovenie takejto hornej hranice by bolo *ad hoc*.

Možno je za Likavčanovým argumentom nasledujúca úvaha, ktorá by mu mohla dať nádych relevantnosti: Ak pripustíme možnosť, že pravdivostný obsah nemusí byť úplne špecifikovaný propozíciou, ktorú veta vyjadruje vzhľadom na kontext jej použitia, tak nie je potrebné do vyjadrenej propozície dopĺňať kontextovo podmienené zložky, a teda sa nestane to, že by sa nejaká kontingentná propozícia zmenila na nevyhnutnú propozíciu. Problém je však v tom, že aj keby Likavčanov argument mal túto motiváciu, môj argument proti kontextualizmu sa tým neodvráti. Kontextualizmus – resp. verzie kontextualizmu, ktoré poznám – sa totiž nesprávajú tak, ako si myslí Likavčan. Zvyčajne sa nepripúšťajú to, aby špecifikácia pravdivostného obsahu bola nezávislá od špecifikácie propozície. Presnejšie povedané, kontextualizmus vyžaduje dopĺňanie propozícií neartikulovanými zložkami práve

⁴ Pracujem tu so štandardnými pojmami nevyhnutnosti a kontingentnosti. Propozícia je nevyhnutne pravdivá v prípade, že je pravdivá vo všetkých možných svetoch; propozícia je zase kontingentne pravdivá, ak v rôznych možných svetoch nadobúda rôzne pravdivostné hodnoty.

⁵ Na spresnenie dodávam, že v tomto argumente nejde o to, že by existoval nejaký príklad v kontextualistickej literatúre, v ktorom by sa z kontingentnej propozície voľným obohatením stala nevyhnutná propozícia. Ide skôr o to, že keďže nie sú stanovené žiadne obmedzenia na voľné obohacovanie propozícií, tak je možné, že sa do nich doplní maximálne množstvo informácií, ktoré daný kontext pripúšťá. Taká propozícia by bola nevyhnutne pravdivá (ak by bola vôbec pravdivá), resp. nevyhnutne nepravdivá (ak by bola vôbec nepravdivá).

preto, aby vyjadrená propozícia čo najviac zodpovedala pravdivostnému obsahu. Likavčan teda chce, aby kontextualizmus poprel jednu zo svojich konštitutívnych téz, no potom je otázne, čo nám z neho zostane.

Východiskom nie je ani odvolávanie sa na situačnú sémantiku (ako nám v tejto súvislosti odporúča Likavčan). Kombinácia kontextualizmu a situačnej sémantiky (ktorá by mohla nahradiť sémantiku možných svetov) je síce prípustná, no nie je ani nevyhnutná, ani štandardná. Typické kontextualistické teórie sa jednoducho nekombinujú so situačnou sémantikou.⁶ Navyše argument, ktorý som uviedol na adresu kontextualizmu, ktorý sa kombinuje so sémantikou možných svetov, sa dá bezo zvyšku transformovať na argument proti kombinácii kontextualizmu so situačnou sémantikou. Stačí do špecifikácie pravdivostného obsahu zaviesť namiesto možného sveta situáciu a dostaneme propozíciu, ktorá je nevyhnutne pravdivá (ak je vôbec pravdivá) vzhľadom na danú situáciu. Keďže sú totiž „lokálnejšie“ situácie náhradou za „príliš globálne“ možné svety a keďže sa modálne pojmy ako nevyhnutná pravdivosť, resp. kontingentná pravdivosť typicky definujú práve pomocou možných svetov, tak v nejakej verzii situačnej sémantiky sa aj definície modálnych pojmov musia patrične upraviť.

Možno vidieť, že keďže Likavčanova argumentácia nestanovuje žiadne obmedzenia na to, aké zložky z kontextu použitia sa môžu dostať do vyjadrenej propozície na základe voľného obohatenia, tak sa kontextualizmus nezbavil hrozby, podľa ktorej sa môžu pôvodne kontingentné propozície meniť na nevyhnutné propozície.

Druhá skupina argumentov, ktorými som kritizoval kontextualizmus vo všeobecnosti, spočíva v tom, že sa formulujú príklady, v ktorých uplatnenie voľného obohatenia je zbytočné, resp. nevedie k uspokojivým predikciám (pozri Zouhar, 2011, s. 318-326). Uvádžam štyri alebo päť rôznych argumentov, ktoré majú tento cieľ. Likavčan namieta voči poslednému z nich, tak predpokladám, že ostatné argumenty sú podľa neho v poriadku. O čo v tomto argumente ide? Vezmime si výraz „vysoký“. Kontextualizmus tvrdí, že korektná aplikácia tohto výrazu v konkrétnej situácii vyžaduje zmienku aj o akejsi komparatívnej triede, vzhľadom na ktorú má zmysel posudzovať individuum ako vysoké. Ak teda hovorca použije vetu

(2) Albert je vysoký,

vyjadrí tak propozíciu, ktorá obsahuje ako neartikulovanú zložku aj relevantnú komparatívnu triedu; vyjadrí napríklad propozície:

(2a) *Albert je vysoký v porovnaní s basketbalistami*

(2b) *Albert je vysoký v porovnaní s džokejmi*

(2c) *Albert je vysoký v porovnaní so svojimi spolužiakmi*
atď.

Pokúsil som sa ukázať, že nie vždy je pri použití výrazu „vysoký“ potrebné zavádzať do propozície komparatívnu triedu; nie vždy sa totiž musí výška človeka posudzovať týmto spôsobom. Vezmime si vety ako

⁶ Určitý návrh na kombináciu kontextualizmu a situačnej sémantiky formuluje F. Recanati (pozri Recanati, 2004). Tento návrh je však okrajový a dokonca ani v Recanatiho koncepcii nezohráva významnejšiu úlohu.

- (3) Albert je vysoký, lebo meria 190 cm.
- (4) Albert je vysoký, lebo je vyšší ako priemerný basketbalista.
- (5) Albert je vysoký, a to aj v porovnaní s basketbalistami.

V knihe zdôvodňujem, prečo sa mi zdá, že v súvislosti s vetami (3) – (5) netreba do vyjadrenej propozície začleňovať aj komparatívnu triedu. Vezmime si napríklad vetu (4) (ktorú považujem za najpresvedčivejší príklad tohto druhu). Prečo by sme mali použitím tejto vety vyjadriť propozíciu

(4a) *Albert je vysoký v porovnaní s prvkami T, lebo je vyšší ako priemerný basketbalista,*

kde T je nejaká komparatívna trieda? Veď dôvod, prečo máme Alberta považovať za vysokého, sa explicitne spomína priamo vo vedľajšej vete „lebo je vyšší ako priemerný basketbalista“. Dopĺňať komparatívnu triedu je tu zbytočné. Možno teda vidieť, že plnohodnotnú propozíciu vyjadríme pomocou vety so slovom „vysoký“ aj v prípade, že nič do propozície nedoplníme.⁷

Likavčan odmieta tento argument, no ani v tomto prípade neuvádza uspokojivé dôvody. Pýta sa: „Aký je však potom zmysel tvrdenia o niečom, že je vysoké, pokiaľ neuvažujeme tiež komparatívnu množinu, voči ktorej je daný objekt vysoký? Má prisudzovanie takejto vlastnosti ešte vôbec niečo spoločné s tým, čo znamená byť vysokým?“ (Likavčan, 2012, s. 96). Jedno nedorozumenie vychádza z toho, že Likavčan sa zrejme domnieva, že týmto argumentom chcem ukázať, že objekt možno považovať za vysoký bez ohľadu na akékoľvek kritérium. Inými slovami, *byť vysoký* by mala byť rovnako absolútna vlastnosť indivíduí ako napríklad *byť človek*: O indivíuu povieme, že je človek, pričom to nerelativizujeme vzhľadom na žiadne dodatočné kritérium, a o vysokých indivíduách by to azda malo platiť podobne. To je však omyl. Akceptujem to, že indivídium môžeme považovať za vysoké len vzhľadom na nejaké kritérium, no odmietam to, že toto kritérium musí byť súčasťou vyjadrenej propozície. Môj argument má ukázať práve to, že kritérium na posúdenie výšky indivídua nemusí byť nevyhnutne súčasťou vyjadrenej propozície. Kontextualizmus však vyžaduje začlenenie komparatívnej triedy (či iného kritéria) do vyjadrenej propozície, a preto odporuje niektorým očakávaniam a predikciám. Môj argument sa týkal vyjadrených propozícií, nie metafyziky exemplifikácie vlastností indivíduami.

Toto nedorozumenie sa ďalej prejavuje aj v sugestívnej otázke: „A čo je úplne zásadné, je to ešte vôbec predikovanie vlastnosti *ako množinového objektu*? Rozhodne nie, pretože neexistuje žiaden dôvod, prečo by sme za vysoké nemohli považovať všetky indivíduá v univerze diskurzu (nízke objekty by potom predstavovala množina, ktorá by bola doplnkom

⁷ To nie je celkom presné. Keďže výraz „vysoký“ je skôr modifikátor ako plnohodnotný predikát, predsa len treba na syntaktickej úrovni niečo doplniť, napríklad nejaké vhodné substantívum. Máme tak skôr vetu „Albert je vysoký človek/muž/atď.“. Dôležité je však to, že takéto doplnenie nemá povahu doplnenia komparatívnej triedy či iného kritéria. Ak totiž povieme, že Albert je vysoký muž, stále môžeme mať na mysli ako komparatívnu triedu napríklad množinu basketbalistov a podobne. Nechceme tak povedať, že Albert je vysoký vzhľadom na množinu mužov. Takéto doplnenie substantíva je však vynútené syntaxou vety a skutočnosťou, že výrazy ako „vysoký“ sú v skutočnosti modifikátory. Z hľadiska diskusie o kontextualizme je táto skutočnosť irelevantná. Do viet (2) – (5) môžeme takto doplniť substantívum „muž“ a na úvahe v hlavnom texte sa nič nezmení.

množiny, do ktorej by spadali všetky objekty v univerze diskurzu, ergo tento doplnok by bola prázdna množina“ (*ibid.*). Dúfam, že z predchádzajúceho odseku je zrejmé, že nehrozí to, že sa všetky indivíduá budú považovať za vysoké. Individuum bude vysoké len vzhľadom na nejaké kritérium, a teda množina vysokých indivíduí fakticky neexistuje; existujú rôzne (hoci nie disjunktné) množiny indivíduí, ktoré sa posudzujú ako vysoké vzhľadom na rôzne kritériá. V jednej množine budeme mať napríklad všetkých ľudí, ktorí majú nad 190 cm – tí sa považujú za vysokých vzhľadom na nejaké kritérium K_1 ; v inej množine budeme mať napríklad všetkých ľudí, ktorí majú nad 160 cm – tí sú zase vysokí vzhľadom na kritérium K_2 ; v ďalšej množine budeme mať všetky budovy, ktoré majú viac ako 10 poschodí – sú vysoké podľa kritéria K_3 ; atď. Množina všetkých indivíduí sa však nedá považovať za extenziu vlastnosti *byť vysoké (indivídium)* v žiadnom možnom svete.

Na druhej strane musím uznať, že niektoré moje vyjadrenia mohli prispieť k tomuto nedorozumeniu. Na niektorých miestach hovorím o vlastnosti *byť vysoký simpliciter*, čo možno chápať aj tak, že existuje vlastnosť *byť vysoký* v absolútnom zmysle, v akom existuje vlastnosť *byť človek* a podobne. Tento dojem som však nechcel vyvolať. Chcel som tým povedať len to, že *byť vysoký* môže byť plnohodnotnou súčasťou vyjadrenej propozície bez toho, aby jej súčasťou bola aj nejaká komparatívna trieda či iné kritérium. Pri posudzovaní pravdivostnej hodnoty takejto propozície je však už potrebné vziať do úvahy aj komparatívnu triedu či iné kritérium, aby sme mohli adekvátne posúdiť, či sa dané indivídium dá považovať za vysoké. Musím teda konštatovať, že niektoré formulácie by som teraz zmiernil, resp. nahradil inými formuláciami, aby sme sa vyhli týmto nedorozumeniam.

Záverečný argument proti kontextualizmu poukazuje na to, že sama možnosť formulácie kontextualistickej doktríny predpokladá pravdivosť nejakej konkurenčnej minimalistickej teórie (pozri Zouhar, 2011, s. 326-332). Likavčan poukazuje na to, že táto argumentácia stojí a padá na prijateľnosti argumentu od H. Cappelena a E. Lepora, podľa ktorého lokálny (resp. umiernený) kontextualizmus musí kolabovať na globálny (resp. radikálny) kontextualizmus (pozri Likavčan, 2012, s. 97). Lokálny kontextualizmus tvrdí, že niektoré (nie všetky) výrazy sú kontextovo citlivé v tom zmysle, že to, čo dodávajú do vyjadreného obsahu, závisí od kontextu ich použitia. Globálny kontextualizmus tvrdí, že všetky výrazy jazyka sú takto kontextovo citlivé. Predpokladom mojej argumentácie je totiž to, že (i) globálny kontextualizmus musí predpokladať nejakú koncepciu minimalistickej sémantiky, (ii) lokálny kontextualizmus kolabuje na globálny kontextualizmus, (iii) a teda akákoľvek verzia kontextualizmus – globálna aj lokálna – musí predpokladať sémantický minimalizmus. Likavčan, zdá sa mi, odmieta tézu (ii), vďaka čomu blokuje odvodenie záveru (iii).

Opäť som Likavčanovej argumentácii zrejme celkom neporozumel. Tézu (ii) odmieta podľa všetkého preto, lebo podľa neho by Cappelenove a Leporove argumenty, ktoré ukazujú kolaps lokálneho kontextualizmu na globálny kontextualizmus, mohli byť argumentmi *ad hominem*. Domnievam sa však, že aj keby sme ich argumentom mohli vyčítať rôzne veci, určite by sme ich nemohli obviňovať z používania takéhoto nekorektného spôsobu argumentovania. Likavčanovu poznámku teda odmietam. Okrem nej sa v jeho texte

nedozvieme v podstate nič, čo by bolo nejakým relevantným dôvodom, prečo odmietnuť môj tretí argument proti kontextualizmu. À propos, je tu ešte jedna poznámka; Likavčan tvrdí: „Je však ťažké predstaviť si kontextualistu, ktorý by dovolil vedome deštruovať vlastnú teóriu prostriedkami tejto teórie samej“ (*ibid.*). Nuž, čo na to povedať? Možno je ťažké predstaviť si človeka, ktorý vedome podkopáva svoju teóriu jej vlastnými prostriedkami, no nedostatok predstavivosti určite nemôže byť dôvodom na to, aby sme odmietli nejaké argumenty proti tejto teórii. Musím povedať, že na tomto mieste sa sám Likavčan dopúšťa nekorektnej argumentácie.

Pozrime sa na podstatu veci. Môj argument ukazuje, že na to, aby kontextualista mohol vôbec verejne predložiť svoju doktrínu, musí pripustiť existenciu takých formulácií, ktoré sú nezávislé od kontextu použitia, a teda porušujú literu kontextualizmu. Napríklad: Na to, aby kontextualista mohol povedať, že použitím vety (2) vo vhodnom kontexte sa vyjadří propozícia (2a), musí existovať veta, ktorá túto propozíciu vyjadří nezávisle od kontextu použitia; taká veta existuje:

(6) Albert je vysoký v porovnaní s basketbalistami.

Sémantika vety (6) je kontextovo nezávislá, a teda odporuje tvrdeniu globálneho kontextualistu, podľa ktorého je sémantický obsah všetkých výrazov jazyka kontextovo citlivý. Teraz je zrejmé to, že aj keby sa nejakým podarilo odmietnuť tézu (ii), a teda podarilo by sa blokovat' záver (iii), zostala nám téza (i), ktorá by mohla byť pravdivá. Moja argumentácia by teda viedla k tomu, že globálny kontextualizmus musí predpokladať nejakú verziu sémantického minimalizmu. Lokálny kontextualizmus by sa takémuto osudu vyhol. Pravda, to by platilo len v prípade, že existuje skutočne efektívny spôsob, ako blokovat' odvodenie záveru (iii) z premís (i) a (ii). O takomto spôsobe sme sa však od Likavčana nič nedozvedeli.

Aj keby sme však takýto spôsob našli, neznamenalo by to automaticky záchranu lokálneho kontextualizmu. Existujú totiž iné argumenty proti nemu – dva druhy takýchto argumentov som už načrtol v knihe aj v tomto článku. Môžeme k nim pridať aj variant tretieho argumentu, ktorý by bol „šitý na mieru“ lokálnemu kontextualizmu a neodvolával by sa na jeho kolaps na globálny kontextualizmus. Platí totiž to, že na to, aby lokálny kontextualista mohol vôbec svoju doktrínu formulovať, musí predpokladať minimálnu sémantiku v tom zmysle, že o výraze, o ktorom chce ukázať, že je kontextovo citlivý, musí zároveň predpokladať, že sa dá použiť aj tak, akoby bol kontextovo necitlivý. Ak totiž lokálny kontextualista povie, že výraz „vysoký“ vo vete (2) je kontextovo citlivý, keďže jej použitím sa vyjadří propozícia (2a), tak zároveň predpokladá, že vo vete (6), ktorá tú istú propozíciu (2a) vyjadruje nezávisle od kontextu použitia, musí výraz „vysoký“ vystupovať ako kontextovo necitlivý. V opačnom prípade by kontextualista svoju doktrínu formulovať nemohol.

Tomuto záveru by sme sa mohli vyhnúť len v prípade, že nebudeme kontextovú citlivosť pripisovať výrazom samým, ale len jeho použitiam: Výraz „vysoký“ sám osebe nie je kontextovo citlivý, ale kontextovo citlivé sú (niektoré) jeho použitia. To by si, prirodzene, vyžadovalo aj patričné úpravy celej koncepcie lokálneho kontextualizmu, keďže v ňom sa

kontextová citlivosť konkrétneho výskytu výrazu odvodzuje z toho, že výraz sám je zo sémantického hľadiska kontextovo citlivý. Potom je otázne, čo nám z lokálneho kontextualizmu v skutočnosti zostane. Horšie je však to, že takáto koncepcia by stála na veľmi vratkých nohách. Dôvodom je to, že samé rozhodnutie o tom, či výraz je, alebo nie je kontextovo citlivý, by muselo byť kontextovo podmienené. A z toho vyplýva, že lokálny kontextualizmus sa dá obhájiť len v prípade, že sa jeho pravdivosť už predpokladá! Takáto koncepcia by teda bola mimoriadne nedôveryhodná.

Môžeme teda uzavrieť: Globálny kontextualizmus možno udržať len v prípade, že sa prijme sémantický minimalizmus; to však znamená, že globálny kontextualizmus sa dá obhájiť len v prípade, že sa táto koncepcia sama poprie. Lokálny kontextualizmus na druhej strane možno udržať len v prípade, že sa jeho pravdivosť už predpokladá; to však znamená, že obhajoba lokálneho kontextualizmu je kruhová. Ani jedna, ani druhá možnosť neponúka svetlú budúcnosť kontextualizmu.

Poznamenávam, že v knihe som túto argumentačnú líniu nerozvíjal. Nepochybne by si zaslúžila podrobnejšie rozpracovanie a presnú artikuláciu a obhajobu jednotlivých krokov. Som však rád, že som ju mohol načrtnúť aspoň v takejto predbežnej podobe, a to vďaka tomu, že mi na to dala priestor reakcia na Likavčanovu recenziu. V každom prípade môžem uzavrieť, že za argumentmi, ktoré som namieril proti kontextualizmu, si stále stojím, a to napriek úvahám v recenzii od Lukáša Likavčana.

Literatura

Borg, E. (2004) *Minimal Semantics*. 1. vyd. Oxford: Oxford University Press.

Cappelen, H. – Lepore, E. (2005) *Insensitive Semantics. A Defense of Semantic Minimalism and Speech Act Pluralism*. 1. vyd. Oxford: Blackwell Publishing.

Carston, R. (2002) *Thoughts and Utterances. The Pragmatics of Explicit Communication*. 1. vyd. Oxford: Blackwell Publishing.

Likavčan, L. (2012) Význam kontextu. *ProFil*, vol. 13, no. 2, s. 93-98, [cit. 2013-02-16]. Dostupné z WWW: <<http://www.phil.muni.cz/journals/index.php/profil/article/view/328>>.

Mácha, J. (2012) M. Zouhar, Význam v kontexte (recenzia). *Organon F*, vol. 19, no. 4, s. 548-557. Dostupné z WWW: <<http://www.klemens.sav.sk/fiusav/doc/organon/2012/4/548-557.pdf>>.

Recanati, F. (2004) *Literal Meaning*. 1. vyd. Cambridge: Cambridge University Press.

Stanley, J. (2007) *Language in Context. Selected Essays*. 1. vyd. Oxford: Clarendon Press.

Zouhar, M. (2011) *Význam v kontexte*. 1. vyd. Bratislava: aleph.